

**“UKRAIŃCOM NIE CHCĄ WYNAJMOWAĆ”.
SYTUACJA MIESZKANIOWA UCHODźCÓW
Z UKRAINY W POLSCE**

Wyniki monitoringu Amnesty International

Zakwaterowanie w perspektywie średnio- i długookresowej

Dzięki ogromnej mobilizacji społeczeństwa polskiego i osób z Ukrainy przybyłych do Polski przed 24 lutego 2022 roku, wielu uchodźców i uchodźczyń niemal od razu znalazło tymczasowy dach nad głową. Ogromną pomocą okazały się ośrodki zbiorowego zakwaterowania, utworzone m.in. w halach targowych i galeriach handlowych czy na stadionach. Samorządy i prywatni właściciele udostępniili hotele, pensjonaty, sanatoria i inne miejsca zakwaterowania. Pomoc zaoferowały również duże przedsiębiorstwa, m.in. Airbnb.org.

Te rozwiązania były konieczne i sprawdziły się w perspektywie krótkoterminowej. Jednak po roku od rosyjskiej inwazji na Ukrainę, konieczne jest przyjęcie rozwiązań w perspektywie średnio- i długookresowej. Jak pokazują badania¹, ok. 30 proc. uchodźców i uchodźczyń z Ukrainy planuje zostać w Polsce przynajmniej na rok (dane z marca 2023 r.).

W takiej sytuacji nie można dłużej opierać polityki mieszkaniowej dotyczącej uchodźców i uchodźczyń na gościnności właścicieli domów i mieszkań ani na ośrodkach zbiorowego zakwaterowania. Konieczne jest wprowadzenie skutecznych rozwiązań, które pozwolą zabezpieczyć potrzeby mieszkaniowe tych osób w dłuższym okresie i w godnych warunkach, a tym samym umożliwić im stanie się pełnoprawnymi członkami społeczeństwa.

Należy podkreślić, że niniejsza publikacja to jedynie wstępne rozpoznanie problemu, a każdy z wymienionych poniżej aspektów wymaga dodatkowych, pogłębionych badań. Niemniej, jest to pierwszy monitoring sytuacji osób uchodźczych z Ukrainy na rynku mieszkaniowym z perspektywy prawnoczwolniczej. W związku z tym, mamy nadzieję, że jego wyniki będą pomocne w późniejszych badaniach. Liczymy również, że przedstawione na końcu rekomendacje, kierowane do polskiego rządu, przysłużą się do rozwiązania przedstawionych tu problemów i wyzwań.

Sytuacja mieszkaniowa w Polsce

W 2022 roku ceny najmu mieszkań w Warszawie, mieście o największej populacji w Polsce, w czwartym kwartale wzrosły o 18 proc. w stosunku do roku poprzedniego. Najwyższy wzrost cen odnotowano w Krakowie i w Łodzi – 19 procent². Rok 2023 to kolejna podwyżka cen najmu jak i kosztów utrzymania mieszkania³.

W takich warunkach Polska stanęła przed ogromnym wyzwaniem przyjęcia ok. dwóch milionów uchodźców i uchodźczyń z Ukrainy w Polsce. Dziś mieszka ich w Polsce ok. miliona, jak wynika z nadanych im numerów PESEL UKR (dane na maj 2023⁴). Zdecydowana większość z nich to kobiety i dzieci.

Szansą na poprawę sytuacji mieszkaniowej osób o niskich dochodach miał być rządowy program Mieszkanie Plus. Niestety, jak wykazała Najwyższa Izba Kontroli, program nie zrealizował swoich założeń – powstało zaledwie 15 tys. mieszkań z zakładanych 100 tys. (dane na 2021 r.). NIK wskazuje również, że wsparcie

¹ Raport Mobilności Transgranicznej „Obywatele Ukrainy na polskim rynku pracy. Nowe wyzwania i perspektywy”, Platforma Migracyjna EWL, Fundacja EWL, Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego: <https://ewl.com.pl/raport-mobilnosci-transgranicznej-obywatele-ukrainy-na-polskim-ryнку-pracy-nowe-wyzwania-i-perspektywy/> (dostęp: 20.05.2023).

² <https://www.statista.com/statistics/1227756/poland-average-monthly-apartment-rental-rates-by-city/> (dostęp: 29.05.2023).

³ <https://nieruchomosci.infor.pl/wiadomosci/5725436.koszty-utrzymania-mieszkania-2023-drozej-o-21.html> (dostęp: 29.05.2023).

⁴ <https://dane.gov.pl/en/dataset/2715.zarejestrowane-wnioski-o-nadanie-statusu-ukr>

mieszkańców dla osób bez zdolności kredytowej jest zdecydowanie niewystarczające: “W ostatnich ośmiu latach udział mieszkań, które służyłyby potrzebom osób o przeciętnych i niskich dochodach, stanowił średnio jedynie 2,5 proc. nowych zasobów mieszkaniowych. W 2020 roku, w porównaniu do 2018 r., wzrosła liczba osób deklarujących problemy mieszkaniowe (z 44 proc. w 2018 r. do 63 proc. w 2020 r.)”⁵.

W Polsce, podobnie jak w innych krajach Unii Europejskiej, mieszkańcy i mieszkanki mierzą się ze skutkami inflacji oraz wzrostem cen mieszkań na rynku pierwotnym. Na koniec 2022 roku wzrost ten wyniósł 9 proc. dla całego kraju, w stosunku do roku ubiegłego. Największy odnotowano kolejno: w Warszawie (14 proc.), Katowicach (12 proc.) i Poznaniu (11 proc.)⁶. Jednocześnie wzrost populacji za sprawą uchodźców i uchodźczyń sprawił, że liczba dostępnych na wynajem mieszkań drastycznie spadła.

Prawo do zabezpieczenia społecznego i mieszkania

Prawo do zabezpieczenia społecznego jest prawem człowieka. Oznacza ono zaspokojenie podstawowych potrzeb osoby, która nie jest w stanie zaspokoić ich samodzielnie. “Celem tego prawa jest ochrona przed wykluczeniem z przyczyn ekonomicznych z życia społecznego”. Niewątpliwie jednym z podstawowych potrzeb człowieka jest zakwaterowanie, o czym m.in. traktuje art. 11 Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (którego Polska jest stroną):

“Państwa Strony niniejszego Paktu uznają prawo każdego do odpowiedniego poziomu życia dla niego samego i jego rodziny, włączając w to wyżywienie, odzież i mieszkanie, oraz do stałego polepszania warunków bytowych. Państwa-strony podejmą odpowiednie kroki w celu zapewnienia realizacji tego prawa, uznając w tym celu zasadnicze znaczenie współpracy międzynarodowej, opartej na zasadzie dobrowolności”. Należy zwrócić uwagę, że obowiązkiem państwa-strony jest nie tylko zapewnienie miejsca do życia, ale również dążenie do tego, by było ono na możliwie jak najwyższym poziomie.

W Polsce o prawie do zabezpieczenia społecznego mówi art. 67 Konstytucji⁷, z kolei precyzyjnie o prawie do mieszkania traktuje art. 75 Konstytucji: “Władze publiczne prowadzą politykę sprzyjającą zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych obywateli, w szczególności przeciwdziałają bezdomności, wspierają rozwój budownictwa socjalnego oraz popierają działania obywateli zmierzające do uzyskania własnego mieszkania”. Prawo do ochrony lokatorów określa z kolei ustawa, o której piszemy w dalszej części tej publikacji.

W przypadku osób nieposiadających polskiego obywatelstwa, istnieje możliwość ubiegania się o świadczenia z zakresu pomocy społecznej, jeśli jednak spełniają warunki określone w ustawie o pomocy społecznej. Wśród tych wymagań znajduje się co najmniej pięcioletni okres zamieszkiwania na terytorium Polski. Jak pisze dr Adam Płoszka: “Warunek ten został uznany przez Europejski Komitet Praw Społecznych

⁵ <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/program-mieszkanie-plus.html> (dostęp: 26.04.2023).

⁶ <https://www.otodom.pl/wiadomosci/profesjonalisci/sprzedaz-mieszkan-deweloperskich-w-2022-spadla-o-38-procent> (dostęp: 20.04.2023).

⁷ Art. 67 Konstytucji: “1. Obywatel ma prawo do zabezpieczenia społecznego w razie niezdolności do pracy ze względu na chorobę lub inwalidztwo oraz po osiągnięciu wieku emerytalnego. Zakres i formy zabezpieczenia społecznego określa ustawa.
2. Obywatel pozostający bez pracy nie z własnej woli i nie mający innych środków utrzymania ma prawo do zabezpieczenia społecznego, którego zakres i formy określa ustawa”.

za naruszający zagwarantowane w art. 13 Europejskiej Karty Społecznej prawo do pomocy społecznej i medycznej”⁸.

W przypadku osób ubiegających się o ochronę międzynarodową na terenie Polski, tzn. o status uchodźcy czy ochronę uzupełniającą, ich prawa do pomocy ze strony państwa zostały określone w ustawie o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Takim osobom przysługuje m.in. prawo do zapewnienia zakwaterowania i pomocy finansowej⁹.

Z kolei osoby, które status uchodźcy lub inną formę ochrony już otrzymały, mają prawo do świadczeń z pomocy społecznej na takich samych zasadach jak polscy obywatele i obywateli – uwaga – pod warunkiem, że mają miejsce zamieszkania i przebywają na terenie Polski¹⁰. Mowa tu o świadczeniach w formie “schronienia, posiłku, niezbędnego ubrania oraz zasiłku celowego” (art. 5).

Prawo polskie nie zobowiązuje rządu wprost do zapewnienia stałego zakwaterowania swoim obywatelom/obywatelkom ani cudzoziemcom/cudzoziemkom. Biorąc jednak pod uwagę obowiązek państwa do poszanowania i ochrony godności człowieka (art. 30 Konstytucji), władze publiczne powinny dążyć do zapewnienia podstawowych warunków bytowych każdemu, kto żyje na terytorium Polski¹¹.

Dyskryminacja w dostępie do mieszkań

Jak poinformowała Amnesty International Hanna Milewska-Wilk, specjalistka ds. mieszkalnictwa z Instytutu Rozwoju Miast i Regionów, według jej szacunków, ok. 200 tys. mieszkań może być obecnie wynajmowanych przez uchodźców i uchodźczynie z Ukrainy na zasadach rynkowych, głównie w dużych miastach.

⁸ A. Płoszka, *Publicznoprawny status jednostki skrajnie ubogiej*, Wolters Kluwer Polska, 2019.

⁹ Warto tu również wspomnieć o wyroku Trybunału Konstytucyjnego K 27/15: "Przez prawo do mieszkania rozumie się realny dostęp do miejsca, w którym możliwe jest zaspokajanie potrzeb mieszkaniowych. Prawo to nie jest więc tożsame z prawem własności mieszkania. Odnosi się ono także do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych tych osób, których sytuacja majątkowa nie pozwala na nabycie mieszkania na własność. Jednocześnie prawo to nie jest równoznaczne z gwarancją realizacji potrzeb mieszkaniowych każdego potrzebującego. Nie oznacza zatem gwarancji posiadania mieszkania przez każdego.

Choć prawo do mieszkania należy do praw ekonomiczno-socjalnych, to nie ulega wątpliwości, że jego realizacja nierozdzielnie łączy się z podstawowymi prawami człowieka. Godziwe warunki życia w znacznym stopniu warunkują bowiem poszanowanie zasady godności osoby ludzkiej. Oczywiście jest, że człowiek pozbawiony mieszkania, dostatecznych środków na zakup żywności czy odzieży, a także możliwości leczenia się, nie ma szans na godne życie. Na powyższe powiązanie wskazywał także Trybunał w wyroku z 17 marca 2008 r. o sygn. K 32/05, w którym podkreślił, że z uwagi na to, iż prawo do mieszkania umożliwia realizację godności, standard ochrony tego prawa powinien być wysoki."

¹⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. 2004 Nr 64 poz. 593), art. 5.

¹¹ Zob. Wyrok TK z dnia 4 kwietnia 2001 r. sygn. akt K 11/00 "[13:17] Adam Płoszka / Amnesty International

"Będąc źródłem praw i wolności jednostki, pojęcie godności determinuje sposób ich rozumienia i urzeczywistniania przez państwo. Zakaz naruszania godności człowieka ma charakter bezwzględny i dotyczy wszystkich. Natomiast obowiązek poszanowania i ochrony godności nałożony został na władze publiczne państwa. W konsekwencji wszelkie działania władz publicznych powinny z jednej strony uwzględniać istnienie pewnej sfery autonomii, w ramach której człowiek może się w pełni realizować społecznie a z drugiej działania te nie mogą prowadzić do tworzenia sytuacji prawnych lub faktycznych odbierających jednostce poczucie godności.

Przełanką poszanowania tak rozumianej godności człowieka jest między innymi istnienie pewnego minimum materialnego, zapewniającego jednostce możliwość samodzielnego funkcjonowania w społeczeństwie oraz stworzenie każdemu człowiekowi szans na pełny rozwój osobowości w otaczającym go środowisku kulturowym i cywilizacyjnym".

“Są to ostrożne szacunki, liczba może być większa, raczej nie jest mniejsza. Nie wliczają się tutaj miejsca pobytu zbiorowego, zakwaterowania pracowników, mieszkania użyczone i lokale niemieszkalne (tymczasowe itp.)” – mówi.

Na dzień 15 maja 2023 r. uchodźców i uchodźczyń z numerem PESEL UKR było w Polsce niemal 990 tys. Oznacza to, że nie wszystkim, którzy uciekli przed rosyjską agresją, udało się wynająć mieszkania.

W trakcie prowadzonego monitoringu niejednokrotnie docierały do nas sygnały o niechęci wynajmowania mieszkań osobom z doświadczeniem uchodźstwa z Ukrainy. Powodem często jest przekonanie, że w przypadku np. niepłacenia czynszu przez lokatorów, takich osób nie będzie można eksmitować. Chociaż nie jest to prawdą, to, jak poinformowała Amnesty International prawniczka i aktywistka Beata Siemieniako: “zarówno Ukraińcy jak i właściciele nie do końca wiedzą, jakie mają prawa”¹², co potęguje trudności na rynku najmu.

Jeśli chodzi o najem odpłatny, to zasady wobec uchodźców i uchodźczyń z Ukrainy są takie same jak w przypadku polskich najemców. W przypadku zawierania umowy najmu, eksmisja osoby samotnie wychowującej dziecko, w ciąży czy z niepełnosprawnością, naruszającej warunki najmu lokalu, jest czasochłonna i wymaga orzeczenia sądu, z uwagi na wspomniane wyżej prawo ochrony lokatorów (prawo to zobowiązuje również gminę do zapewnienia lokum zastępczego¹³). Stąd może wynikać przekonanie o tym, że osoby uchodźcze z Ukrainy (w większości matki z dziećmi) nie mogą być eksmitowane, chociaż, ponownie – nie jest to niemożliwe i dotyczy tak obywateli/ek Polski jak i cudzoziemców.

Skonstruowane w ten sposób prawo lokatorskie z jednej strony ma zabezpieczać potrzeby mieszkaniowe każdego na terenie Polski, ale z drugiej przyczynia się do dyskryminacji m.in. samotnych kobiet z dziećmi na rynku najmu, którym wielu właścicieli/ek nie chce wynająć mieszkania:

“To jest działanie niezgodne z prawem, to jest działanie dyskryminacyjne, ale znów: brakuje nam mechanizmów prawidłowego reagowania i ochrony takich osób na rynku mieszkaniowym” – mówi Beata Siemieniako. Chociaż nie jest to nowy problem, to wzmożona imigracja z Ukrainy jeszcze bardziej go uwidoczniła.

“Lilia, ukraińska studentka z Gdańska opowiada, że po 24 lutego pomagała szukać ukraińskim rodzinom mieszkania w Trójmieście. – Dla 10 rodzin udało się znaleźć dwa mieszkania. I to przez agenta nieruchomości i prawnika. Tłumaczy: – Odmawiali przez to, że szukałam dla uchodźców, którzy mieli dzieci.

¹² Wywiad przeprowadzono w maju 2023 roku.

¹³ W przypadku eksmisji gmina ma obowiązek zapewnić lokal zastępczy, o czym mówi art. 4 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego: ”1. Tworzenie warunków do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych wspólnoty samorządowej należy do zadań własnych gminy. 2. Gmina, na zasadach i w przypadkach określonych w ustawie, zapewnia lokale w ramach najmu socjalnego i lokale zamienne, a także zaspokaja potrzeby mieszkaniowe gospodarstw domowych o niskich dochodach.

2a. W przypadku wykonywania przez komornika obowiązku opróżnienia lokalu (...), gmina wskazuje tymczasowe pomieszczenie, chyba że pomieszczenie odpowiadające wymogom tymczasowego pomieszczenia wskazał wierzyciel lub dłużnik albo osoba trzecia”. (Dz.U. 2001 nr 71 poz. 733).

Pytali, kto za nich będzie płacić, chcieli potwierdzenia, że osoba jest zatrudniona” – czytamy w artykule opublikowanym na stronie OKO.press¹⁴.

Jeśli zaś chodzi o nieodpłatne użyczenie mieszkania uchodźcom i uchodźczyniom z Ukrainy (na zasadzie pomocy), to najemców nie obejmuje prawo ochrony lokatorów. Tym samym, taka osoba może być eksmitowana z dnia na dzień¹⁵.

Istnieje również tzw. najem okazjonalny – przy podpisaniu takiej umowy, standardowa ochrona przed eksmisją nie obowiązuje. Oznacza to, że po upływie terminu takiej umowy, najemca może zostać eksmitowany w przyspieszonym trybie, niezależnie od swojej sytuacji. Sprawia to, że wątpliwości dotyczące wynajmu lokalu uchodźcom i uchodźczyniom stają się nieuzasadnione.

Beata Siemieniako zwróciła też uwagę na nadużycia ze strony właścicieli i właścicielek wobec ukraińskich najemców:

“Bardzo często nie ma umów zawieranych pisemnie, są tylko takie umowy ustne i bardzo często dochodzi do otwartych nadużyć prawa ze strony właścicieli, którzy wchodzą do tych mieszkań, mimo że nie powinni wchodzić, zastraszają Ukraińców, że mają się wyprowadzić albo w trakcie miesiąca podwyższają czynsze”.

Na pytanie, czy MSWiA jest świadome tych wszystkich problemów, otrzymaliśmy jedynie informację o tym, że zgodnie z tzw. specustawą pomocową (art. 69), uchodźców/czynie z Ukrainy nie obowiązuje wskazanie przez najemcę nieruchomości, w której będzie mógł zamieszkać w przypadku wyegzekwowania od niego obowiązku opróżnienia i wydania lokalu. Z kolei Ministerstwo Rozwoju i Technologii wskazało, że uchodźcy/czynie z Ukrainy, tak samo jak obywatele/ki Polski, mogą ubiegać się o dodatek mieszkaniowy, jeśli znajdują się w trudnej sytuacji materialnej¹⁶. Warto również wspomnieć, że rząd wprowadził ułatwienia dla osób uchodźczych z Ukrainy w procedurze najmu lokali w zasobach społecznych inicjatyw mieszkaniowych¹⁷. Zabrakło jednak informacji o działaniach zwalczających dyskryminację i dezinformację dotyczącą wynajmu mieszkań uchodźcom i uchodźczyniom z Ukrainy.

Grupy szczególnie wrażliwe

¹⁴ <https://oko.press/jak-mam-wynajac-mieszkanie-skoro-jestem-ukrainka> (dostęp: 18.05.2023).

¹⁵ Art. 68. ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa głosi, że: "W przypadku użyczenia obywatelowi Ukrainy, o którym mowa w art. 1 ust. 1, budynku lub jego części w celu tymczasowego zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych, w zakresie tego użyczenia nie stosuje się przepisów ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (Dz. U. z 2022 r. poz. 172)" (Dz. U. 2022 poz. 583).

¹⁶ Dodatek mieszkaniowy przyznaje wójt (burmistrz lub prezydent miasta) na okres 6 miesięcy, po spełnieniu przez wnioskodawcę przesłanek określonych w ustawie z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych (Dz. U. z 2021 r. poz. 2021, późn. zm).

¹⁷ Jak poinformowało Amnesty International Ministerstwo Rozwoju i Technologii, "W przypadku programu SBC [społeczne budownictwo czynszowe - przyp. red.] niezbędne rozwiązania w zakresie niesienia pomocy mieszkaniowej uchodźcom zostały zawarte w specustawie. Jest to m.in. zaangażowanie społecznych inicjatyw mieszkaniowych (SIM) w użyczenie albo wynajmowanie uchodźcom lokali mieszkalnych w zasobach SIM. Przedstawienie dokumentów koniecznych doweryfikacji stanu majątkowego standardowo wymaganych w ramach procedury najmu w SIM, często może być niemożliwe w przypadku uchodźców. Dlatego zdecydowano, że takie lokale będą mogły być wynajmowane albo użyczone niezależnie od ich dotychczasowego stanu majątkowego najemcy".

Matki samotnie wychowujące dzieci

Wśród osób, które uciekły z Ukrainy do Polski po 24 lutego, przeważają dorosłe kobiety i osoby poniżej 18 roku życia. Wiele kobiet przyjechało bez bliskich, nie znając nikogo w nowym kraju. Należy pamiętać, że w związku z powszechną mobilizacją w Ukrainie, mężczyźni zdolni do służby zostali prawnie zobowiązani do pozostania w kraju.

"Szukam mieszkania i to jest trudne, bo dużo osób nie chce przyjmować ludzi z Ukrainy, wynajmować im mieszkania" – mówiła Amnesty International uchodźczyni z Ukrainy i matka rocznego dziecka. Kobieta przyjechała do Polski w marcu, bez krewnych ani znajomych. Aktualnie pracuje i uczy się języka polskiego.

"Od razu w ogłoszeniach jest napisane, że nie chcą wynajmować mieszkań Ukraińcom (...) no i czynsze są bardzo wysokie" – dodała¹⁸.

Pomoc dedykowaną Ukrainkom wychowującym małe dzieci świadczy m.in. Dom Matki w Warszawie. Przestrzeń powstała dzięki inicjatywie i funduszom prywatnej firmy. W 2022 roku Dom Matki był długoterminowym schronieniem dla 21 rodzin. Organizacja dba również o integrację kobiet i wspiera w usamodzielnieniu się.

Anna Kłós, koordynatorka Domu Matki podkreśla, że samodzielność osób uchodźczych z Ukrainy jest kluczowa, ale nie wszyscy są w stanie poradzić sobie bez wsparcia z zewnątrz:

"Matki w ciąży, z małutkami dziećmi, to są osoby, które same się nie zintegrują, nie włączą, bo nie podejmą pracy, potrzebują pomocy w znalezieniu właśnie mieszkania, placówek dla dzieci" – tłumaczy¹⁹.

Niewystarczająca ilość miejsc w żłobkach – problem od dawna obecny w Polsce – odbija się na sytuacji finansowej uchodźczyń wychowujących małe dzieci. A tym samym, na ich możliwościach wynajmu mieszkania.

"Tu mamy ten problem, że do pierwszego roku życia dziecka kobieta nie ma pieniędzy, znaczy mówimy o takich pieniądzach zarobionych samodzielnie, bo oczywiście może mieć pomoc rodziny, męża, który został w Ukrainie, natomiast swoich pieniędzy do tego czasu po prostu nie będzie mieć, bo nie ma takiej fizycznej możliwości. Chyba, że ma na tyle dużo szczęścia, że pracuje zdalnie w Ukrainie, to wtedy tak. Jednak płace w Ukrainie są nieporównywalnie niższe niż płace w Polsce" – mówi Anna Kłós.

Zapytaliśmy Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, czy prowadzi programy wsparcia i pomocy mieszkaniowej, (poza ośrodkami zbiorowego zakwaterowania). W odpowiedzi ministerstwo poinformowało nas, że rząd "wspiera programy realizowane przez NGO, mające na celu czasowe dofinansowanie do czynszu dla pracujących obywateli Ukrainy, którzy chcą opuścić miejsca zbiorowego zakwaterowania i wynająć mieszkanie na rynku komercyjnym".

Osoby starsze i z niepełnosprawnościami

¹⁸ Wywiad przeprowadzono w kwietniu 2023 r.

¹⁹ Wywiad przeprowadzono w kwietniu 2023 r.

W Ukrainie osoby powyżej 60. roku życia stanowią prawie jedną czwartą populacji. Jednocześnie, są to osoby szczególnie narażone na konsekwencje rosyjskiej agresji na Ukrainę²⁰. Tamtejsze schroniska czy państwowe domy opieki, w obecnej sytuacji, nie są w stanie zapewnić im odpowiedniej pomocy. Podobnie, w wyjątkowo trudnej sytuacji znalazły się osoby z niepełnosprawnościami, zmuszone do opuszczenia kraju.

Polska z kolei boryka się z innymi wyzwaniami. Proces deinstytucjonalizacji systemu wsparcia, a więc przejścia od opieki instytucjonalnej do usług świadczonych w środowisku lokalnym, jest znacznie opóźniony. Dotychczasowy system opieki pozostaje natomiast niewydolny z uwagi na niewystarczającą liczbę miejsc w domach pomocy społecznej. Z danych GUS wynika, że pod koniec 2020 r. na terenie kraju funkcjonowało 871 domów pomocy społecznej oraz 408 placówek zapewniających całodobową opiekę osobom z niepełnosprawnościami, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku²¹.

“Najlepszą sytuacją w zakresie dostępności zakładów stacjonarnych pomocy społecznej charakteryzowało się województwo opolskie, w którym na jedno miejsce w tych placówkach przypadało 61 osób starszych. Najgorsza sytuacja wystąpiła w województwie lubelskim, w którym wskaźnik ten ukształtował się na poziomie 93 [czyli tyle osób czekało w kolejce – przyp. red.]” – informuje GUS²². Pokazuje to jasno, że jeszcze przed zamieszkaniem w Polsce uchodźców i uchodźczyń z Ukrainy, dostępność miejsc w tych placówkach była niewystarczająca, co przy braku alternatywy w postaci usług świadczonych w środowiskach lokalnych, stanowi poważny problem.

Należy jednak zaznaczyć, że mimo braku miejsc, uchodźcy i uchodźczynie z Ukrainy mogą ubiegać się o pobyt w DPS-ach, po uznaniu ich orzeczenia o niepełnosprawności, tak jak osoby z Polski. Badacz Konsorcjum Migracyjnego²³ Sarian Jarosz²⁴ zwraca jednak uwagę, że z powodu niewielkiej liczby lekarzy/ek, mówiących w języku ukraińskim w Polsce, otrzymanie orzeczenia o niepełnosprawności fizycznej czy intelektualnej dla uchodźców i uchodźczyń jest trudne, a proces przeciąga się nawet do kilku miesięcy.

Amnesty International przeprowadziła rozmowę ze Stowarzyszeniem Mudita, które zajmuje się wsparciem osób z niepełnosprawnością, a od początku wojny również osobom z niepełnosprawnościami z Ukrainy. Do tej pory pomogło ponad dwóm tysiącom rodzin uchodźców i uchodźczyń z Ukrainy, które zgłosiły się z prośbą o pomoc do stowarzyszenia, a kilkuset uchodźcom/czyniom z tych rodzin Mudita pomogła też w zapewnieniu zakwaterowania. Pracowniczki Stowarzyszenia zwracają uwagę na trudności, z którymi mierzą się zarówno uchodźcy/uchodźczynie z Ukrainy jak i Polki i Polacy z niepełnosprawnościami:

“Mamy problem ze znalezieniem mieszkań dla osób niepełnosprawnych ruchowo w miejscach gdzie osoby te nie będą doświadczały wykluczenia komunikacyjnego oraz mieszkań bez barier. Ludzie mieszkają na

²⁰ Amnesty International przeprowadziła badania dotyczące sytuacji osób starszych w Ukrainie, więcej: <https://www.amnesty.org.pl/ukraina-brak-zakwaterowania-osoby-starsze-przesiedlone-raport-amnesty/>

²¹

https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/6002/2/3/1/sytuacja_osob_starszych_w_polsce_w_2020_r.pdf (dostęp: 15.05.2023).

²² Ibidem.

²³ Konsorcjum Migracyjne, czyli konsorcjum organizacji społecznych działających na rzecz migrantów i uchodźców, to 9 organizacji społecznych (w tym Amnesty International), "wyznających wspólne wartości i połączonych wizją tego, jak powinna wyglądać Polska i Europa, którą współtworzą migranci i migrantki". Więcej: <https://konsorcjum.org.pl/> (dostęp: 10.05.2023).

²⁴ Wywiad przeprowadzono w maju 2023 roku.

piętrach bez windy (...) gdyby była winda i podjazd, to osoby na wózkach mogłyby samodzielnie jechać na przykład do lekarza, a tutaj trzeba wzywać transport sanitarny, żeby ktoś ten wózek zniósł. W trudnym położeniu są również osoby, które mieszkają w miejscach słabo skomunikowanych, – jak obrzeża miast i wsie – nie mogąc przez to samodzielnie dostać się do lekarza, czy do urzędu.” – poinformowały pracownicy stowarzyszenia²⁵.

Organizacje pozarządowe wskazują, że większość udzielanej pomocy w tym zakresie jest oparta na działaniach oddolnych. Jak czytamy na stronie RPO: “Organizacja wsparcia osób z niepełnosprawnościami opuszczających Ukrainę przed agresją Rosji opiera się przede wszystkim na działalności organizacji pozarządowych i aktywistów, którzy pomagają im już od chwili przejścia granicy. Zaczyna się to od poszukiwania schronienia, zgodnie z potrzebami zgłaszających się.

NGO-sy zwracają uwagę, że wiele działań nadal podejmowanych jest oddolnie i wymaga wprowadzenia sprawnego systemu koordynacji. Powinno to obejmować zarówno rozpoznawanie potrzeb osób zgłaszających się, jak i zapewnienie im wsparcia w znalezieniu noclegu, sprzętu ortopedycznego czy rehabilitacyjnego, niezbędnych leków, czy udzielania precyzyjnych informacji o możliwych formach pomocy”²⁶.

Spółeczność romska

Przedstawiciele i przedstawicielki społeczności romskiej znajdują się w wyjątkowo trudnej sytuacji na rynku mieszkaniowym. Wynika to m.in. z racji posiadania licznej rodziny – co jest zjawiskiem częstym – bo trudniej o dostępność dużych lokali. Z drugiej strony, znalezienie lokum utrudniają uprzedzenia wobec tej społeczności. Romowie i Romki są szczególnie narażeni na dyskryminację w związku m.in. z wysokim poziomem analfabetyzmu i głęboko zakorzenionych stereotypów na ich temat²⁷.

“Podobnie jak na rynku pracy, osoby ze społeczności romskiej spotykają się z negatywnym odbiorem [na rynku najmu]. Czasami, kiedy telefonicznie dowiadują się o dostępności mieszkania, to w momencie, kiedy pojawią się na spotkaniu, to nagle rzekomo mieszkania już nie ma” – mówi Amnesty International dr Małgorzata Kołaczek, wiceprezeska Fundacji w Stronę Dialogu²⁸.

²⁵ Wywiad przeprowadzono w maju 2023 roku.

²⁶ <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-uchodzczy-ukraina-niepelnosprawnosci-mswia-odpowiedz> (dostęp: 18.05.2023). W odpowiedzi na zapytanie RPO, pełnomocnik rządu ds. uchodźców wojennych z Ukrainy Paweł Szefermaker odpowiedział: ” Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej współpracuje z wojewodami (zwłaszcza lubelskim i podkarpackim), Kancelarią Prezydenta, Ministerstwem Zdrowia, MSWiA, Państwowym Funduszem Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON) oraz ambasadami krajów europejskich odnośnie wspierania niepełnosprawnych uchodźców z Ukrainy. Zarówno MRiPS, jak i PFRON współpracują z organizacjami pozarządowymi, oferującymi m.in. wsparcie w postaci miejsc pobytu (...). Dodatkowo, we współpracy z PFRON, został wdrożony system koordynacji pozyskiwania informacji o bazie lokalowej i transportowej wraz z ustanowieniem funkcji Krajowego koordynatora ds. uchodźców z niepełnosprawnością. Baza zawiera w szczególności dane o dostępności miejsc w placówkach takich jak: domy pomocy społecznej, organizacje pozarządowe, organizacje prowadzące mieszkania treningowe i chronione, ośrodki oferujące turnusy rehabilitacyjne, ośrodki rewalidacyjno-edukacyjno-wychowawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, warsztaty terapii zajęciowej, zakłady aktywności zawodowej, zespoły szkół specjalnych. W tym kontekście warto również dodać, że na terenie województw podkarpackiego i lubelskiego zostały uruchomione tzw. huby pomocowe, czyli centra wsparcia dla uchodźców z niepełnosprawnościami. Z nich osoby z niepełnosprawnościami trafiają do oferowanych im miejsc pobytu”.

²⁷ Patrz: wyniki monitoringu sytuacji uchodźców/uchodźczyń romskich z Ukrainy Amnesty International:

<https://www.amnesty.org.pl/uchodzczy-z-ukrainy-w-polsce/>.

²⁸ Wywiad przeprowadzono w kwietniu 2023 roku.

Wiele osób ze społeczności romskiej od samego początku wojny nie miało możliwości znalezienia zakwaterowania w domach gospodarzy i tym samym całymi miesiącami przebywają w ośrodkach zbiorowego zakwaterowania, które nie są przystosowane do długoterminowego pobytu. Co więcej, jak wykazał ubiegłoroczny monitoring Amnesty International, również tam doświadczają dyskryminacji i nierównego traktowania:

“Innym uchodźcom daje się więcej jedzenia i rzeczy niż Romom, a gdy [wolontariusze] widzą Romów w tych centrach pomocy to najpierw zakładają, że wcale nie są uchodźcami, że po prostu chcą dostać coś za darmo” – mówiła Amnesty Mariia Yarosh, uchodźczyni z Ukrainy, działaczka Stowarzyszenia Salam Lab²⁹.

Należy dodać, że w tych ośrodkach przebywają też wspomniane wyżej osoby starsze i z niepełnosprawnością, które wymagają specjalistycznego wsparcia i opieki.

Rozwiązania systemowe

W związku z przybyciem do Polski uchodźców i uchodźczyń z Ukrainy, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów zleciła zadanie publiczne “Wzajemnie potrzebni”, gdzie wsparciem mają być objęte rodziny polskie jak i ukraińskie. Program “polega przede wszystkim na działaniach zmierzających do stworzenia efektywnego systemu średnio i długoterminowej pomocy i włączenia społecznego dla osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym dla obywateli Ukrainy przebywających w Polsce (między innymi w zakresie zaspokojenia potrzeb w obszarze mieszkań, rynku pracy, edukacji i innych usług społecznych)”³⁰.

Na stronie programu czytamy, że zadanie realizowane jest w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2023 r., jednak otwarty konkurs w ramach programu, którego celem jest wyłonienie ofert do dofinansowania, ruszył 23 lutego 2023 r, a pierwsze projekty zaczęły być realizowane dopiero 20 maja³¹. Chociaż z pewnością należy pochwalić uruchomienie takiego programu, o tyle w ocenie Amnesty International powinien zacząć działać znacznie wcześniej i trwać dłużej niż ok. siedem miesięcy.

Prywatni gospodarze

Według danych UNHCR³², na koniec listopada ubiegłego roku, 50 proc. ankietowanych uchodźców i uchodźczyń z Ukrainy wynajmowało w Polsce mieszkanie. 19 proc. respondentów i respondentek mieszkało u rodzin goszczących a 14 proc. w obiektach zbiorowego zakwaterowania. W porównaniu do czerwca 2022 roku, liczba osób z Ukrainy mieszkających u rodzin goszczących spadła o 16 proc. Należy przy tym pamiętać, że znaczna część uchodźców i uchodźczyń opuściła Polskę w ciągu ostatnich miesięcy³³.

Powyższe dane wskazują, że właściciele, którzy dobrowolnie dzielą się swoimi mieszkaniami i domami z osobami z Ukrainy, są nadal istotnym wsparciem w kwaterowaniu uchodźców i uchodźczyń w Polsce. Zgodnie z wprowadzoną w marcu ub. ustawą o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, tzw. ustawą pomocową, każdemu gospodarzowi, który zapewni zakwaterowanie i wyżywienie uchodźcy/uchodźczyni z Ukrainy, przysługuje świadczenie pieniężne wypłacane

²⁹ Wywiad przeprowadzono w sierpniu 2022 roku.

³⁰ <https://wzajemniepotrzebni.pl/o-projekcie/> (dostęp: 25.05.2023).

³¹ <https://wzajemniepotrzebni.pl/aktualnosci/> (dostęp: 25.05.2023).

³² <https://data.unhcr.org/en/documents/details/98404> (dostęp: 15.04.2023).

³³ <https://data.unhcr.org/en/documents/details/96508> (dostęp 15.04.2023).

przez okres 60 dni³⁴. Z czasem ten okres został wydłużony do 120 dni od przybycia osoby goszczonej do Polski (konieczne jest posiadanie przez nią numeru PESEL UKR). Wysokość świadczenia wynosi 40 zł dziennie za osobę. W sytuacji, gdy jest to m.in. osoba z niepełnosprawnością, osoba starsza czy z małym dzieckiem, można ubiegać się o przedłużenie trwania świadczenia³⁵.

Należy jednak wziąć pod uwagę, że długotrwałe goszczenie osób obniża komfort życia zarówno gości jak i gospodarzy, może też prowadzić do konfliktów i wypalenia pomocowego. Nierzadko poza zaoferowaniem dachu nad głową, gospodarze pomagali uchodźcom i uchodźczyniom w znalezieniu pracy, złożeniu wniosku o numer PESEL UKR i w innych aspektach życia w nowym kraju.

Z uwagi na ogromne wsparcie społeczeństwa polskiego i pomagających cudzoziemców, również oni sami powinni zostać objęci wsparciem ze strony rządu i samorządów, innym niż tylko pomoc finansowa.

Od samego początku mobilizacji i zaangażowania społeczeństwa w pomoc uchodźcom i uchodźczyniom, pojawiały się obawy o ich bezpieczeństwo. Zdecydowana większość "łączenia" gospodarzy i gości z Ukrainy odbywała się oddolnie, przez portale społecznościowe lub bezpośrednio na granicy. Rząd stworzył co prawda własną platformę internetową z ogłoszeniami osób gotowych ugościć u siebie Ukraińców i Ukrainki, brakuje jednak informacji, czy ogłoszenia te są weryfikowane pod kątem bezpieczeństwa. Co więcej, dużo popularniejsze nadal wydają się grupy pomocowe w mediach społecznościowych, w tym również w poszukiwaniu mieszkań.

Ośrodki zbiorowego zakwaterowania

Z informacji Konsorcjum Migracyjnego wynika, że ponad rok od rosyjskiej napaści na Ukrainę, nadal wiele osób przebywa w ośrodkach zbiorowego zakwaterowania – zwłaszcza w dużych miastach – mimo ich tymczasowego charakteru.

Chociaż takie miejsca mają charakter pomocy humanitarnej i jako takie nie powinny być odpłatne, to rząd zdecydował o wprowadzeniu opłaty partycypacyjnej dla mieszkańców i mieszkanki ośrodków. Zgodnie z nowelizacją tzw. specustawy pomocowej, przyjętą 13 stycznia 2023 roku, uchodźcy i uchodźczynie mają pokrywać część kosztów swojego pobytu w ośrodkach zbiorowego zakwaterowania. Ma to być 50 proc. kosztów, ale nie więcej niż 40 zł dziennie po upływie 120 dni od przyjazdu do Polski, lub 75 proc., ale nie więcej niż 60 zł po upływie 180 dni³⁶.

Do tej pory pobyt w takich ośrodkach był bezpłatny. Chociaż ten obowiązek ma nie obejmować pewnych grup osób, m.in. kobiet w ciąży, osób z niepełnosprawnością i osób starszych, to nadal dotyczy większości osób, które przebywają obecnie w ośrodkach.

³⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, Dz.U. 2022 poz. 583, art. 13.

³⁵

<https://www.krakow.pl/aktualnosci/258278.26.komunikat.wyplata.swiadczen.dla.polakow.goszczacych.uchodzcow.co.trzeba.wiedziec.html> (dostęp: 20.05.2023).

³⁶ Ustawa z dnia 13 stycznia 2023 r. o zmianie ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2023 poz. 185.

Zdaniem pełnomocnika rządu ds. uchodźców wojennych Pawła Szefernakera: „Nikomu nie zależy na tym, aby te regulacje pozbawiły kogokolwiek dachu nad głową. Te regulacje mają charakter motywacyjny”³⁷.

Jak pisaliśmy w grudniu ubiegłego roku³⁸, nowelizacja przewiduje też, że z tego obowiązku będą wyłączone osoby, które “znajdują się w trudnej sytuacji życiowej, uniemożliwiającej ich udział w kosztach pomocy”. Nie jest jednak jasne, w jaki sposób miałyby się odbywać weryfikacja “trudnej sytuacji życiowej”, ponieważ nie wskazano kryteriów takiej oceny.

“To kategoria, która wzbudza duże trudności interpretacyjne, często również dla władz lokalnych. Rażącem niedopilnowaniem ze strony rządu jest również brak klarownych instrukcji co robić w sytuacji, jeśli dana osoba nie kwalifikuje się do zwolnienia z opłaty partycypacyjnej, a jednocześnie nie stać jej, żeby ją uiszczać. Gdzie takie osoby mają zamieszkać?” – mówi Sarian Jarosz z Konsorcjum Migracyjnego.

Co więcej, zdaniem Amnesty International, każdy uchodźca i uchodźczyni, przebywająca w ośrodkach zbiorowego zakwaterowania, znajduje się “w trudnej sytuacji życiowej”.

Ponadto, taka decyzja może przyczynić się do zwiększenia ryzyka bezdomności wśród uchodźców i uchodźczyń z Ukrainy. Jak poinformowała Amnesty International Adriana Porowska, prezeska Kamilańskiej Misji Pomocy Społecznej, w Warszawie znajdują się już osoby w kryzysie bezdomności z Ukrainy, które dotarły do Polski po 24 lutego 2022 r. Wspomniana organizacja od lat zajmuje się pomocą osobom doświadczającym bezdomności.

“Zgłaszają się do nas coraz częściej osoby, które w ośrodkach zbiorowego zakwaterowania przebywały bardzo długo. Popętniono tam bardzo dużo błędów, przede wszystkim nikt ich nie aktywizował” – mówiła Adriana Porowska. Dodała, że w momencie, gdy wprowadzono obowiązek uiszczenia opłaty za pobyt w tych ośrodkach, część uchodźców i uchodźczyń straciła dach nad głową. “Ci, co nie mają pieniędzy, musieli się wyprowadzić i wylądowali na ulicy”³⁹.

Sygnali o osobach uchodźczych z Ukrainy w kryzysie bezdomności docierały również do Hanny Milewskiej-Wilk z Instytutu Rozwoju Miast i Regionów. Badaczka zwraca uwagę, że brakuje też informacji, jaki organ miałby finansować pobyt takich osób w schronisku.

“W naszym systemie są >>dziury<<, które powodują, że nie wiemy, kto w takich sytuacjach ponosi odpowiedzialność i z czyich pieniędzy taką pomoc zapewnić” – mówiła.

Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej poinformowało Amnesty International, że od czasu pandemii COVID-19 nie monitorowało liczby osób w kryzysie bezdomności w Polsce, w związku z czym nie dysponuje danymi wskazującymi, czy ich liczba zwiększyła się od 24 lutego ubiegłego roku⁴⁰.

³⁷ <https://www.euractiv.pl/section/migracje/news/uchodzcy-z-ukrainy-maja-placic-za-zakwaterowanie-co-na-to-unia/> (dostęp: 22.05.2023).

³⁸ Czytaj więcej: <https://www.amnesty.org.pl/novelizacja-ustawy-pomocowej-utrudni-sytuacje-uchodzcow-czyn-z-ukrainy/>

³⁹ Wywiad przeprowadzono w kwietniu 2023 r.

⁴⁰ Pełna treść odpowiedzi MRiPS na przesłanie pytanie brzmi: ” Minister Rodziny i Polityki Społecznej monitoruje skalę zjawiska bezdomności poprzez Ogólnopolskie badanie liczby osób bezdomnych, które przeprowadzane jest raz na dwa lata z inicjatywy resortu od 2009 r. Podczas ostatniego badania, które odbyło się z 13 na 14 lutego 2019 r., zdiagnozowano 30 330 osób bezdomnych na terenie kraju.

Rekomendacje

- Dążenie przez Ministerstwo Rozwoju i Technologii do zwiększenia puli mieszkań socjalnych, poprzez przyjęcie strategii mieszkaniowej, określającej krótko-, średnio- i długoterminowej perspektywę, w szczególności zawierającej wskaźniki umożliwiające monitorowanie jej realizacji i uwzględniające kryzys uchodźczy, z którym mamy obecnie do czynienia;
- Popularyzowanie przez odpowiednie organy rządowe rzetelnych informacji na temat zasad wynajmu lokali uchodźcom i uchodźczyniom z Ukrainy, by zapobiec szerzeniu się dezinformacji w tym zakresie;
- Przeciwdziałanie dyskryminacji w dostępie do mieszkań uchodźców i uchodźczyń z Ukrainy ze strony pełnomocniczki rządu ds. równego traktowania;
- Istotne przyspieszenie przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej działań na rzecz deinstytucjonalizacji systemu wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami i osób starszych, z uwzględnieniem szczególnej sytuacji uchodźców z Ukrainy potrzebujących takiego wsparcia;
- Zwrócenie uwagi i zadbanie przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej oraz Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji o potrzeby mieszkaniowe grup szczególnie wrażliwych;
- Wzmocnienie działań na rzecz minimalizowania ryzyka bezdomności wśród uchodźców i uchodźczyń z Ukrainy oraz prowadzenie regularnego monitoringu liczby osób uchodźczych w kryzysie bezdomności;
- Rezygnacja z przepisów dotyczących uiszczenia opłaty partycypacyjnej przez osoby mieszkające w ośrodkach zbiorowego zakwaterowania;
- Zapewnienie wsparcia prawnego, psychologicznego i mediacyjnego ze strony odpowiednich organów rządowych dla osób goszczących uchodźców i uchodźczynie z Ukrainy w swoich domach i mieszkaniach;
- Zwiększenie finansowania dla organizacji pozarządowych, wspierających najem lokali przez osoby uchodźcze z Ukrainy, oraz kontynuowanie programu "Wzajemnie Potrzebni" również w 2024 roku;
- Skoordynowanie międzyresortowej współpracy na rzecz wsparcia i integracji uchodźców i uchodźczyń z Ukrainy w Polsce.

Ze względu na epidemię COVID-19 kolejne badanie, planowane w 2021 roku, nie zostało przeprowadzone. Ponadto, z uwagi na obciążenie pracowników socjalnych dodatkowymi zadaniami, związanymi z obecną sytuacją geopolityczną, a także ze względu na warunki atmosferyczne w sezonie zimowym, które nie skłaniały osób przebywających w przestrzeni publicznej i miejscach niemieszkalnych do korzystania ze schronienia w przeznaczonych do tego celu placówkach, MRiPS zawiesiło organizację badania w najbliższym czasie. Zatem resort rodziny nie dysponuje danymi, na podstawie których można byłoby zweryfikować, czy zwiększyła się populacja osób w kryzysie bezdomności po 24 lutego ubiegłego roku".